3. Щорічний звіт за 2025 рік. 2026. Департамент кіберполіції Національної поліції України. URL: https://cyberpolice.gov.ua/news/shhorichnyj-zvit-7096

4. Тимчасовий ліміт на суму переказів з «карти на карту» запобігатиме використанню платіжної інфраструктури в протиправних цілях та не вплине на діяльність волонтерів (уточнено). Національний банк України. 27.08.2024. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/timchasoviy-limit-na-sumuperekaziv

5. Проєкт Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо захисту громадян, їхніх коштів від незаконних дій з платіжними інструментами й банківськими рахунками : законопроєкт від 02.09.2026 № 16013. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70664 (дата звернення: 08.10.2026).

6. Висновок на проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо захисту громадян, їхніх коштів від незаконних дій з платіжними інструментами й банківськими рахунками» / Апарат Верховної Ради України, Головне науково-експертне управління. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/pubFile/3654043 (дата звернення: 08.10.2026).

7. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 18.09.2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 09.10.2026).

Анісімова К.А., здобувач
Науковий керівник: Ситніченко Олена Михайлівна, к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,
«Державний торговельно-економічний університет»

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Штучний інтелект упродовж останніх років перетворився з вузькоспеціалізованої технології на інфраструктурний чинник економічного, управлінського та суспільного розвитку. Алгоритмічні системи дедалі ширше застосовуються у фінансовому секторі, медицині, освіті, державному управлінні, сфері безпеки, правосудді та комунікаціях. Водночас швидкість технологічних змін істотно випереджає традиційні цикли нормотворчості. У результаті виникає фундаментальна проблема сучасної правової політики: держава має одночасно мінімізувати ризики, пов’язані із застосуванням штучного інтелекту, і не створити такого регуляторного середовища, яке блокуватиме інновації та послаблюватиме конкурентоспроможність економіки.

Європейський Союз одним із перших запропонував комплексну нормативну відповідь на цю проблему. Регламент (ЄС) 2024/1689, відомий як Artificial Intelligence Act, формує ризикоорієнтовану модель правового регулювання, за якої обсяг юридичних вимог залежить від потенційної небезпеки конкретного способу використання технології [1]. Такий підхід принципово відрізняється від спроб однаково регулювати всі системи штучного інтелекту. Європейська модель поєднує заборону окремих неприйнятних практик, підвищені вимоги до високоризикових систем, правила прозорості, механізми нагляду та спеціальні вимоги щодо моделей загального призначення. В її основі лежить ідея, що правове регулювання повинно бути пропорційним ризику та орієнтуватися не лише на технічні характеристики системи, а й на можливі наслідки для людини, суспільства і держави.

Особливе значення має те, що AI Act пов’язує регулювання штучного інтелекту із захистом фундаментальних прав, демократії та верховенства права. У цьому контексті Н. Рангоне та Л. Мегале звертають увагу на складність використання ШІ у правотворчості й правозастосуванні: алгоритмічні інструменти можуть підвищувати ефективність державних інституцій, але одночасно створювати ризики непрозорого впливу на рішення, які мають юридичні наслідки для громадян [2, p. 1082-1097]. Отже, питання полягає не лише в тому, чи є алгоритм технічно надійним, а й у тому, чи може особа зрозуміти логіку рішення, оскаржити його та отримати ефективний правовий захист.

Для України ця проблематика має подвійний вимір. З одного боку, держава об'єктивно зацікавлена у швидкому впровадженні ШІ як інструменту цифрової трансформації, підвищення продуктивності, обороноздатності та ефективності публічного управління. З іншого боку, євроінтеграційний курс потребує поступового наближення національного законодавства до правових стандартів ЄС. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 травня 2025 р. № 457-р затверджено план заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025-2026 роки, який, серед іншого, передбачає розроблення та подання Кабінетові Міністрів законопроєкту щодо правового врегулювання у сфері розвитку штучного інтелекту у IV кварталі 2026 року [3]. Сам факт включення такого завдання до урядового плану свідчить, що Україна переходить від переважно концептуального бачення до етапу нормативної інституціоналізації цієї сфери.

Водночас адаптація до європейських правил не повинна зводитися до механічного перенесення положень AI Act у національне законодавство. К. С. Бородін обґрунтовано розглядає українську модель регулювання ШІ саме крізь призму євроінтеграції та необхідності поєднання європейських стандартів із національними умовами [4, с. 31–36]. Для України принципово важливо врахувати структуру економіки, спроможність регуляторних органів, потреби оборонного сектору, рівень цифровізації державних послуг, розвиток вітчизняних технологічних компаній та обмеженість ресурсів малого і середнього бізнесу. Надмірно складні процедури відповідності можуть бути посильними для великих транснаціональних компаній, але стати бар'єром для українських стартапів і наукових колективів.

Першим ключовим викликом є юридична відповідальність за шкоду, спричинену системами штучного інтелекту. Традиційні правові конструкції здебільшого виходять із можливості встановити конкретного суб'єкта, його дію або бездіяльність та причинний зв'язок із наслідком. У складних системах ШІ відповідальність потенційно розподіляється між розробником моделі, постачальником програмного рішення, власником даних, інтегратором та кінцевим користувачем. Тому законодавство має чітко розмежовувати їхні обов'язки залежно від ролі у життєвому циклі системи та рівня ризику її використання. Наділення самого штучного інтелекту окремою правосуб'єктністю на сучасному етапі видається передчасним і може, навпаки, ускладнити встановлення відповідальної фізичної або юридичної особи.

Другий блок викликів стосується персональних даних, приватності та інформаційної автономії людини. Сучасні моделі здатні аналізувати величезні масиви інформації, встановлювати закономірності та генерувати прогнози, які не завжди є очевидними навіть для розробників. Це підвищує ризик використання даних поза первинною метою їх збирання, некоректного профілювання та автоматизованого формування висновків щодо особи. Правове регулювання у цій частині повинно забезпечувати не формальну згоду користувача, а реальний контроль над використанням даних, належну інформацію про застосування алгоритмічних систем та можливість людського перегляду рішень, що істотно впливають на права та законні інтереси.

Третім викликом є алгоритмічна дискримінація. Навіть формально нейтральна модель може відтворювати нерівність, закладену в історичних даних або способі їх відбору. Ф. Лютц, аналізуючи практичне забезпечення AI Act, наголошує на значенні механізмів недискримінації, інституційного контролю та захисту фундаментальних прав у процесі застосування ШІ [5, p. 269-291]. Для українського законодавця це означає необхідність передбачити вимоги до якості даних, документування моделей, оцінювання впливу, аудиту високоризикових систем і реальних процедур оскарження. Особливо високими мають бути стандарти там, де алгоритми застосовуються державою щодо соціальних виплат, працевлаштування, освіти, безпеки, міграції чи інших сфер, у яких рішення безпосередньо впливають на статус людини.

П'ятий виклик полягає у пошуку балансу між безпекою та інноваціями. Якщо держава встановить надмірно жорсткі універсальні вимоги, витрати на відповідність можуть уповільнити створення нових продуктів, стимулювати перенесення розробок до інших

юрисдикцій і послабити технологічний суверенітет. Якщо ж регулювання буде надто м'яким, суспільство зіткнеться з ризиками непрозорого профілювання, маніпуляцій, помилкових автоматизованих рішень, витоку даних і дискримінації. Саме тому ризикоорієнтований підхід ЄС є корисним орієнтиром для України: правові вимоги мають зростати разом із масштабом потенційної шкоди, а для низькоризикових інновацій доцільно застосовувати спрощені режими, регуляторні «пісочниці» та добровільні стандарти.

З огляду на зазначене, майбутня українська модель регулювання штучного інтелекту має спиратися на кілька взаємопов'язаних принципів. По-перше, необхідна законодавча класифікація систем ШІ за рівнем ризику з чіткими критеріями віднесення до відповідної категорії. По-друге, слід нормативно закріпити обов'язки розробників, постачальників, інтеграторів і користувачів, не допускаючи розмивання відповідальності. По-третє, для високоризикових систем мають бути передбачені оцінювання впливу, аудит, ведення технічної документації, механізми людського контролю та повідомлення про серйозні інциденти. По-четверте, використання ШІ органами публічної влади потребує підвищених гарантій прозорості та оскаржуваності. По-п'яте, регулювання має бути технологічно нейтральним настільки, щоб не застарівати з появою кожної нової моделі.

Отже, головний виклик сучасного правового регулювання штучного інтелекту полягає вже не у відповіді на питання, чи потрібно його регулювати, а у визначенні меж і якості такого регулювання. Надмірне регулювання здатне загальмувати інновації так само, як відсутність належних правил здатна створити загрози правам людини, верховенству права та національній безпеці. Для України оптимальним є не механічне копіювання європейської моделі, а формування власної системи регулювання, сумісної з AI Act та правом ЄС, але адаптованої до національних економічних, безпекових та інституційних умов. Саме такий підхід дозволить поєднати захист людини із розвитком технологій і перетворити правове регулювання з гальма інновацій на інструмент довіри до них.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act). Official Journal of the European Union. 2024. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj

2. Rangone N., Megale L. Risks Without Rights? The EU AI Act's Approach to AI in Law and Rule-Making. European Journal of Risk Regulation. 2025. Vol. 16, Issue 3. P. 1082–1097. DOI: https://doi.org/10.1017/err.2025.13

3. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025–2026 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.05.2025 № 457-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2025-%D1%80

4. Бородін К. С. Регулювання штучного інтелекту в Україні: адаптація до норм ЄС у контексті євроінтеграції. Часопис Київського університету права. 2025. № 3. С. 31–36. DOI: https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2025.5

5. Lütz F. Enforcing and reforming the AI Act: on the importance of gender equality and non-discrimination in AI regulation. ERA Forum. 2026. Vol. 27. P. 269–291. DOI: https://doi.org/10.1007/s12027-026-00885-9